

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

БЕРЕЖНА КСЕНІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 027.022-048.35:316.77(477)

**ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ: ВЕКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук
із соціальних комунікацій

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківській державній академії культури,
Міністерство культури України

Науковий керівник доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Давидова Ірина Олександрівна,
Харківська державна академія культури,
завідувач кафедри інформаційної, бібліотечної
та архівної справи

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник
Воскобойнікова-Гузєва Олена Вікторівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри бібліотекознавства
та інформології

кандидат наук із соціальних комунікацій,
Кузнецова Марина Миколаївна,
комунальний заклад культури «Центральна
бібліотека ім. А. П. Чехова» централізованої
бібліотечної системи Індустріального району
м. Харків, директор

Захист відбудеться 18 жовтня 2018 р. о 15:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.807.02 в Харківській державній академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Харківської державної академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

Автореферат розіслано 17 вересня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. А. Маркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Публічні бібліотеки, надаючи доступ до інформації та знань, забезпечують можливості для самоосвіти і культурного розвитку особистості. В умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні вони виконують роль соціокультурних, громадських та інноваційних центрів, інформаційних посередників між органами місцевої влади і громадою. Публічні бібліотеки є суб'єктами державної інформаційної політики й учасниками формування національного інформаційного простору, інтегровані в усі сфери життя людини і суспільства через надання безоплатного доступу до інформації, сприяють просвіті, спрямовують зусилля на подолання цифрової і технологічної нерівності, підвищення інформаційної грамотності та культури населення. Публічні бібліотеки мають потужний потенціал консолідації суспільства, інтеграції України до світового інформаційного простору, підвищення рівня життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання. Потреби населення України в інформації, освіті та культурі забезпечують 16 221 публічна бібліотека (серед них 13 244 — у сільській місцевості). Кожен третій мешканець України є користувачем публічних бібліотек.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наявністю основних протиріч між вимогами інформаційного суспільства до публічних бібліотек України і повільними темпами їх техніко-технологічних, організаційних та управлінських трансформацій; зростаючими потребами користувачів і наявним рівнем інформаційного сервісу; станом приміщень публічних бібліотек та світовими тенденціями створення комфортного інформаційного середовища. Необхідність вирішення зазначених протиріч потребує розробки теоретико-методичних засад модернізації публічних бібліотек України, аналізу змін організаційної структури, матеріально-технічної бази і техніко-технологічної інфраструктури й інформаційно-комунікаційного сервісу.

Наукове розроблення теми дисертаційного дослідження дозволить визначити шляхи модернізації публічних бібліотек України та інтеграції українських інформаційних, знаннєвих і культурних здобутків у глобальний інформаційний простір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Означений напрям дослідження пов'язаний з реалізацією законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національну програму інформатизації», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Стратегії розвитку біб-

ліотечної справи до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», інших програмних документів українського уряду.

Дисертація виконана згідно з комплексною науково-дослідницькою темою факультету соціальних комунікацій Харківської державної академії культури «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (державний реєстраційний номер 0109U000512), відповідає науковій проблематиці кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи «Трансформація бібліотечної діяльності як складова формування нової комунікативної реальності».

Мета дисертаційного дослідження — з'ясувати стан, проблеми й основні напрями модернізації публічних бібліотек України в інформаційному суспільстві.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

– з'ясувати рівень наукової розробленості проблеми модернізації публічних бібліотек;

– обґрунтувати теоретичну базу та методологічний інструментарій дисертаційного дослідження;

– дослідити динаміку техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України за 2007-2017 рр.;

– проаналізувати організаційні зміни в діяльності публічних бібліотек України;

– визначити напрями розвитку інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек України;

– обґрунтувати шляхи соціально-економічної модернізації управління діяльністю публічних бібліотек України;

– визначити вектори реформування системи публічних бібліотек України в умовах децентралізації;

– виявити ефективні інструменти створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища в публічних бібліотеках України.

Об'єкт дослідження — публічні бібліотеки України.

Предмет дослідження — вектори модернізації публічних бібліотек України в інформаційному суспільстві.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення мети й вирішення завдань дисертаційного дослідження застосовано комплекс загальнонаукових підходів: соціокомунікативний, соціокультурний, системний, модернізаційний. Використання означеного дослідницького інструментарію дозволило науково осмислити й обґрунтувати теоретико-методичні засади модернізації публічних бібліотек України в інформаційному суспільстві.

З метою реалізації завдань дисертаційного дослідження та доведення його теоретичних положень застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, моделювання, які надали змоги окреслити нову концептуальну стратегію розвитку публічних бібліотек України. На основі джерелознавчого аналізу структуровано існуючі дослідження світового та вітчизняного бібліотекознавства щодо зміни парадигм, функцій, завдань, актуальних напрямів трансформацій публічних бібліотек.

Теоретичну базу дослідження забезпечили фундаментальні положення теорії соціальних комунікацій, бібліотекознавства, викладені в працях О. В. Воскобойнікової-Гузевої, В. М. Горового, Т. Ю. Гранчак, І. О. Давидової, В. О. Ільганаєвої, О. М. Кобєлева, Н. М. Кушнарєнко, М. М. Кузнецової, О. Ю. Мар'їної, В. С. Пашкової, М. С. Слободяника, А. В. Соколова, А. А. Соляник, Г. В. Шемаєвої та ін., в яких досліджено бібліотеку як провідну соціокомунікативну установу суспільства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим дослідженням, у якому розроблено концептуальні засади модернізації публічних бібліотек України, визначено динаміку їх розвитку й напрями трансформацій в умовах інформатизації за період 2007–2017 рр.

У дисертаційній роботі *вперше*:

– обґрунтовано науково-методичні засади системної модернізації публічних бібліотек України в напрямі їх техніко-технологічних, організаційних та управлінських трансформацій, зорієнтованих на сталий розвиток публічних бібліотек в інформаційному суспільстві;

– виявлено позитивну динаміку інформатизації публічних бібліотек України, яка зумовлена певними соціально-економічними та соціокультурними змінами, зокрема формуванням мережевого інформаційного простору; європейською інтеграцією України та посиленням ролі вітчизняних бібліотек у цьому процесі; реформуванням адміністративно-територіальних одиниць України;

– запропоновано комплекс дій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку публічних бібліотек, а саме: трансформація мережі публічних бібліотек України; розроблення та упровадження гнучких організаційних структур управління; формування та використання регіональних електронних інформаційних ресурсів; упровадження маркетингової діяльності; опанування мережевих технологій інформаційного сервісу; поширення програмно-проектної діяльності; розширення номенклатури посад бібліотечних установ відповідно до сучасних потреб; урізноманітнення напрямів методичної роботи (інтернет-конференції, віртуальні консультації, соціологічні дослідження);

– доведено доцільність подальшого реформування публічних бібліотек України за такими векторами: функціонування публічної бібліотеки як сучасного інформаційного і просвітницького центру; бібліотеки як соціокомунікаційного майданчика суспільства, місця спілкування і організації змістовного дозвілля; мультимедійної мобільної бібліотеки; бібліотеки як мультикультурного центру комунікації і толерантності;

удосконалено:

– концептуальні засади розвитку інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек України, які реалізуються в диверсифікації інформаційних продуктів і послуг; використанні мережевих, хмарних та мобільних технологій; наданні доступу до електронного урядування; урізноманітненні напрямів соціокультурної діяльності: створенні коворкінг-зон, використанні краудсорсингу; запровадженні інформаційних технологій дистанційного інклюзивного бібліотечного обслуговування;

набули подальшого розвитку:

– методики застосування ефективних інструментів створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек, що базуються на теорії емоційного дизайну та передбачають функціональне зонування простору; корегування його візуальних характеристик за допомогою кольору й освітлення; запровадження тактильних покажчиків для обслуговування людей з вадами зору; застосування інтерактивних пристроїв як композиційних елементів простору;

– уявлення про напрями модернізації публічних бібліотек, основою яких є техніко-технологічна, сервісна й управлінська складові та механізми їх реалізації.

Практичне значення одержаних результатів. Головні положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження становлять теоретичне підґрунтя для ефективної модернізації публічних бібліотек України, спрямованої на подолання цифрової і технологічної нерівності, посилення ролі публічної бібліотеки як інформаційного центру розвитку громади. Запропоновані автором засади реформування організаційних структур бібліотек допоможуть стало підтримувати в книгозбірнях інноваційну активність і систему управління. Окремі наукові результати дисертаційного дослідження використано і реалізовано в діяльності наукової бібліотеки Національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Результати дослідження можна використовувати в системі підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців. Найважливіші з-поміж них реалізовані в навчальному процесі факультету соціальних комунікацій

Харківської державної академії культури для оновлення змісту і структури навчальних курсів: «Бібліотекознавство», «Управління в ДІС», «Мультимедійні технології в бібліотеці», про що свідчить акт про впровадження.

Особистий внесок здобувача. Робота виконана самостійно, наукові результати та висновки одержані дисертантом особисто. Усі публікації за темою дисертаційного дослідження є одноосібними.

Апробація результатів дисертації відбувалася на 11 наукових конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів: «Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі» (м. Рівне, 2016 р.); «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» (м. Харків, 2016–2018 р.); «Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука» (м. Харків, 2016 р.); «Публічна бібліотека — соціокультурний центр регіону: технології, розваги, дизайн» (м. Харків, 2016 р.); «Бібліотека і книга в цифровому медіасвіті» (м. Київ, 2016–2017 р.); «ХІХ міжнародна науково-практична конференція Короленківські читання 2016»: круглий стіл «Молода бібліотечна наука» (м. Харків, 2016 р.); «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (м. Харків, 2016–2017 р.).

Публікації. Основні наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження викладено в 15 одноосібних публікаціях, серед них: 4 — статті в наукових фахових виданнях України, 1 — зарубіжна публікація, 10 — тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота містить вступ, три розділи, висновки, два додатки, список використаних джерел з 244 найменувань на 25 сторінках, 14 рисунків. Загальний обсяг дисертації 220 сторінок: основний текст — 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено його об'єкт і предмет, наведено дані про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дисертації, публікації автора.

У **першому розділі «Теоретико-методичні засади модернізації публічних бібліотек України»**, який складається з двох підрозділів,

визначено стан наукової розробленості проблеми, теоретичну базу та методи дослідження, охарактеризовано значимі вітчизняні здобутки, в яких набули висвітлення питання модернізації публічних бібліотек.

Доведено, що актуальність дослідження векторів модернізації публічних бібліотек України як провідних соціокомунікативних установ держави зумовлена невідповідністю техніко-технологічних, функціональних, організаційних та управлінських трансформацій бібліотек до вимог інформаційного суспільства. Модернізація публічних бібліотек України — актуальна наукова і практична проблема, вирішення якої є невідкладним з огляду на Конституцію України, Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про інформатизацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про співробітництво територіальних громад», Державну цільову національно-культурну програму створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека — XXI», інші законодавчі і програмні документи. У зв'язку із цим актуалізуються питання модернізації матеріально-технічної бази і техніко-технологічної інфраструктури, підвищення рівня інформатизації, упровадження динамічних організаційних структур та розвитку нових компетенцій персоналу.

Теоретичну базу дослідження становлять фундаментальні праці з теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства. На основі ретельного вивчення опублікованих джерел і ресурсів Інтернету з'ясовано, що в українському та зарубіжному бібліотекознавстві значна увага приділяється різним аспектам модернізації бібліотечної діяльності. Важливий внесок у розроблення її теоретико-методологічних засад здійснили такі українські та зарубіжні науковці: О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. М. Горючий, Л. А. Дубровіна, В. О. Ільганаєва, Л. І. Костенко, К. В. Лобузінна, О. Ю. Мар'їна, В. С. Пашкова, Д. В. Солов'яненко, І. О. Шевченко, А. І. Земсков, Я. Л. Шрайберг й інші. Ґрунтовно розкрито загальні положення модернізації та стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери в численних публікаціях і монографії О. В. Воскобойнікової-Гузєвої. З'ясовано, що донині не виявлено фундаментальних праць та дисертаційних досліджень, в яких комплексно розглянуто пріоритетні напрями модернізації публічних бібліотек України різних рівнів та видів. Існуючі публікації поки що не пропонують комплексного механізму модернізації публічних бібліотек України, яка зумовлена процесами інформатизації, демократизації та децентралізації в українському суспільстві. Вищезазначене не надає цілісного уявлення про системне реформування діяльності публічних бібліотек, що забезпечить Україні інтеграцію до світового інформаційного співтовариства.

Складність та важливість проблеми дослідження шляхів модернізації публічних бібліотек України потребували використання комплексу методологічних підходів і методів, що сприяло ґрунтовному і цілісному її вирішенню. Методологічну базу дослідження становлять такі загальнонаукові підходи: модернізаційний, соціокомунікативний, системний, соціокультурний. Визначено, що необхідність комплексної модернізації публічних бібліотек в українському суспільстві зумовлена зростаючими потребами користувачів у достовірній, оперативній інформації, які переважна більшість населення задовольняє через загальнодоступні бібліотеки — установи, що безплатно надають доступ до інформації та знань.

Використання модернізаційного підходу дозволило дослідити структурні, технологічні й інституціональні зміни в бібліотечно-інформаційній діяльності публічних бібліотек, спрямовані на підвищення їх конкурентоспроможності як базових інформаційно-комунікаційних установ суспільства; обґрунтувати результати комплексної модернізації публічних бібліотек, якими мають стати створення інтегрованого інформаційного простору на базі техніко-технологічних, організаційних та управлінських трансформацій, розробка стратегії подальшого розвитку загальнонаціональної системи публічних книгозбірень в умовах децентралізації, забезпечення сучасної підготовки фахівців бібліотечної справи; співпраця з професійними і громадськими об'єднаннями.

Необхідність застосування соціокомунікативного підходу зумовлена тим, що соціокомунікаційні трансформації сучасної публічної бібліотеки виявили її адаптивні можливості та здатність еволюціонувати в суспільстві. На цьому етапі домінують такі її функції: комунікаційна, інформаційна, пізнавальна, сервісна, освітня, когнітивна. Використання соціокомунікативного підходу як методологічного інструментарію дослідження дозволило обґрунтувати різноманіття функціональних зв'язків і можливих способів їхнього розподілу між підрозділами та працівниками бібліотеки з метою визначення передумов організаційних трансформацій у публічних бібліотеках України. Дослідження функцій, місії та цілей публічних бібліотек з позиції соціокомунікативного підходу вможливило визначити та сформулювати стратегічні напрями модернізації інформаційного сервісу бібліотек на шляху до суспільства знань.

Вивчення сучасного стану публічних бібліотек як соціокомунікаційних установ суспільства ґрунтується на гносеологічних принципах системного підходу (зокрема системно-структурному аналізу і концептуальному моделюванні), який дозволяє визначити сутність та базові

ві компоненти системи публічних бібліотек України, окреслити багатофункціональність та взаємозв'язки із зовнішнім середовищем, визначити шляхи модернізації публічних бібліотек. Методика вивчення об'єкта і предмета дисертаційного дослідження, яка ґрунтується на системному підході, дозволила виокремити стратегічні напрями модернізації публічних бібліотек України, пов'язані із системним упровадженням цифрових технологій, функціонуванням у системі електронних мережових комунікацій, змінами в організаційній структурі, створенням комфортного інформаційного середовища.

На основі застосування соціокультурного підходу розглянуто діяльність публічних бібліотек України з точки зору поєднання їх культурних та соціальних функцій, виявлено напрями розгортання інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек, які залежать від складу населення, соціооточення, інфраструктури регіону, історичних та культурних традицій. Безпосередньо публічна бібліотека розглядається як установа, пов'язана із суспільством системою відносин і культурою — сукупністю цінностей і норм, яка відображена у сформульованих у дисертаційному дослідженні принципах та інструментах створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища, напрямих реформування мережі публічних бібліотек України.

Методологічні засади дослідження як інструментарій генерування нового знання допомогли з'ясувати стан публічних бібліотек України, визначити напрями реформування їх системи, окреслити шляхи створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища, що надасть можливості публічним бібліотекам підвищити якість задоволення потреб сучасних користувачів.

На основі джерелознавчого аналізу структуровано існуючі напрями досліджень світового та вітчизняного бібліотекознавства щодо зміни парадигм і трансформацій діяльності бібліотек. Вирішенню окремих дослідницьких завдань сприяло використання методів аналізу, синтезу, моделювання, які дозволили окреслити концептуальну стратегію розвитку публічних бібліотек України.

У другому розділі «**Соціокомунікаційна динаміка розвитку публічних бібліотек України**», який складається з чотирьох підрозділів, розглянуто динаміку техніко-технологічних трансформацій, організаційні зміни, напрями розвитку інформаційного сервісу публічних бібліотек та системи управління.

Аналіз динаміки техніко-технологічного розвитку публічних бібліотек України здійснювався за 2007–2017 рр. на основі моніторингу веб-сайтів та статистичної звітності публічних бібліотек України. Ре-

зультати дослідження свідчать, що з 2007 по 2017 рр. спостерігалось пришвидшення темпів інформатизації книгозбірень.

Зазначено, що публічні бібліотеки України активно опановують мережеві технології, інтегруються до цифрового простору. Водночас, процес техніко-технологічних трансформацій уповільнюється через незадовільний стан матеріально-технічної бази, приміщень, інженерної інфраструктури, системи телекомунікацій і транспорту, мультимедійного обладнання, копіювально-множувальної і комп'ютерної техніки. Ефективне функціонування ресурсної системи публічних бібліотек гальмується низьким рівнем фінансування та частково традиційними формами і методами управління.

Незважаючи на скорочення публічних бібліотек, спостерігається постійне зростання показників комп'ютеризації (у 3,5 рази порівняно із кінцем 2007 р.) та інтернетизації (у 5,5 разів порівняно із кінцем 2007 р.). У 2007 р. кількість персональних комп'ютерів у публічних бібліотеках України становила 6 517 одиниць, а станом на початок 2017 р. цей показник складає 18 305 машин, тобто за цей період їх кількість збільшилася на 64%. Загалом 31% публічних бібліотек мають комп'ютери (5 025 бібліотек), у 2007 р. цей показник становив лише 8,6%. Кількість публічних бібліотек, що мали підключення до мережі Інтернет наприкінці 2007 р., 729 одиниць (2,5%), на початку 2017 р. цей показник склав 3 953 (24,3%); до мережі Інтернет мають доступ 21% сільських бібліотек, їх кількість порівняно з 2008 р. збільшилася в 54 рази. Серед персональних комп'ютерів публічних бібліотек (18 305 машин) під'єднані до мережі Інтернет 15 468, що становить 84,5% від загальної кількості. Ці дані свідчать про активний процес комп'ютеризації публічних бібліотек, який відбувається за участі благодійних організацій та позабюджетного фінансування, робота яких спрямована на актуалізацію діяльності книгозбірень та поліпшення бібліотечного обслуговування. Найбільший вплив на стан публічних бібліотек мав міжнародний проект «Бібліоміст» («Глобальні бібліотеки — Україна»).

Обґрунтовано, що процеси трансформації й подальшого інтенсивного розвитку публічних бібліотек України суттєво гальмує, зокрема, незадовільний стан матеріально-технічної бази публічних бібліотек: більшість приміщень, обладнання та техніки не відповідають сучасним вимогам. Відзначено недостатні темпи та низьку ефективність упровадження інформаційних технологій у публічних бібліотеках, що ускладнює або внеможливорює виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні. Доведено, публічні бібліотеки потребують першочергової й належної державної підтримки

в умовах децентралізації, що дозволить пришвидшити темпи техніко-технологічних трансформацій книгозбірень у цифровому світі та адаптуватися до умов утворення об'єднаних територіальних громад як базової ланки їх інформаційної інфраструктури.

Констатовано, що техніко-технологічні трансформації публічних бібліотек зумовлюють зміни в організаційній структурі, яка є важливим елементом управління, формує кадровий потенціал, посади, компетенції співробітників та їх взаємозв'язки, систему комунікативних відносин у бібліотеці. Оптимальною можна вважати структуру, яка сприяє найефективнішому використанню сучасної техніки, технологій, організації праці та виробництва. Організаційні трансформації публічних бібліотек України відбуваються під впливом комп'ютеризації та автоматизації книгозбірень. Результатом цих трансформацій у 90-х рр. ХХ ст. стало створення відділів та секторів автоматизації. Визначено, що з 2007 по 2017 рр. в 72 обласних бібліотеках (ОУНБ, ОДБ, ОЮБ) функціонували 34 відділи автоматизації (47%). Загальна кількість відділів автоматизації в усіх публічних книгозбірнях України станом на 2007 р. становила — 84, тобто 0,5%. Ці дані свідчать про певну невідповідність організаційних структур до вимог сьогодення.

Підкреслено, що ефективне виконання функцій публічної бібліотеки, розвиток її техніко-технологічних трансформацій та діяльності в мережевому середовищі потребують нових компетенцій бібліотечних фахівців, штатних посад, таких як системний адміністратор, веб-дизайнер, контент-менеджер, маркетолог, бібліотечний журналіст. Водночас практика свідчить, що кількість публічних бібліотек, у штаті яких є посади, пов'язані із соціокомунікаційними та інформаційними технологіями, — 340 (серед усіх публічних бібліотек України), що становить лише 2%.

Інформатизація суспільства, яка поетапно розгортається як комп'ютеризація, автоматизація, медіатизація, доступ до мережевих технологій, суттєвим чином змінює організаційну структуру публічних бібліотек України. Зазначено, що трансформації організаційної структури публічних бібліотек України зумовлені: розробленням та впровадженням динамічних (матричних, дивізіональних) типів організаційних структур; формуванням і використанням мережевих та інформаційно-комунікаційних технологій; застосуванням програмно-проектного підходу; новими компетенціями персоналу; інноваційними напрямками методичної роботи (консалтингові послуги, інтернет-конференції); розвитком інформаційного сервісу.

Констатовано, що асортимент бібліотечних продуктів та послуг має відповідати завданням, які суспільство ставить перед публічною

бібліотекою, розглядаючи її як установу, що сприяє соціалізації особистості, її адаптації до економічних реалій. Сільські бібліотеки в системі бібліотечно-інформаційного виробництва виконують функції точок доступу до інформаційних ресурсів. З'ясовано, що станом на кінець 2017 р. 82% публічних бібліотек розміщені в сільській місцевості, а постійними користувачами є близько 25–30% сільського населення. Публічні бібліотеки активно опановують сучасні інформаційно-комунікативні технології, створюють власні веб-сайти, блоги, розміщують інформацію в соціальних мережах, створюють комфортне інформаційне середовище.

Під час дослідження виокремлено основні напрями розвитку інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек у комунікативному просторі: диверсифікація асортиментної політики на основі використання мережевих технологій; надання послуг з використанням хмарних технологій; удосконалення обслуговування із забезпечення доступу до електронного урядування; запровадження мобільного бібліотечного обслуговування; урізноманітнення напрямів соціокультурної діяльності (створення коворкінг-зон; використання краудсорсингу; відкриття мейкерспейсів); запровадження дистанційного інклюзивного бібліотечного обслуговування користувачів із особливими потребами. Реалізація розглянутих напрямів дозволить публічним бібліотекам України найефективніше задовольняти потреби користувачів, підвищувати рівень їх інформаційної грамотності та повною мірою виконувати свої функції.

Доведено, що системні трансформації діяльності публічних бібліотек зумовлюють зміни в системі управління. Найефективнішим інструментом, спрямованим на модернізацію публічних бібліотек, є програмно-проектний підхід, який суттєво змінив інформаційний простір світових бібліотек. Публічні бібліотеки не є винятком. Запорука успіху — дієве управління програмно-проектною діяльністю. Стратегічна спрямованість програмно-проектної діяльності публічних бібліотек потребує її регулювання на державному і регіональному рівнях через ухвалення цільових програм розвитку, що сприятиме соціально-економічній ефективності бібліотечної діяльності.

З'ясовано, що проекти в публічних бібліотеках реалізуються за декількома основними напрямами, а саме: популяризація читання (мотиваційні плакати, читаючі троллейбуси, поетичні марафони, презентації книг, книжкові виставки); позиціонування бібліотеки як громадської платформи (створення арт-майстерень, коворкінг-центрів, спікінг-клубів, кіно-клубів, проведення музичних вечорів); реклама бібліотечних по-

слуг (здійснення соціокультурних заходів за межами бібліотеки, поширення інформаційних матеріалів з рекламою бібліотечних послуг); залучення молодого покоління до конкурсів, заходів, що популяризують імідж читаючої людини.

Оптимізувати питання управління публічною бібліотекою дозволить соціальне партнерство з широким колом суб'єктів соціально-культурної, освітньої та інших сфер, оскільки в соціальному партнерстві міститься ефект синергичності, який характеризується односпрямованістю дій, інтеграцією зусиль, що сприятиме зростанню кінцевого результату. Таке поєднання зусиль бібліотеки зі своїми партнерами підвищить не тільки ефективність її діяльності, а й стабільність бібліотеки в умовах постійних змін. Широке співробітництво дозволить їй використовувати для досягнення своїх стратегічних цілей додаткові ресурси, різні варіанти програм.

У третьому розділі «**Стратегічні напрями модернізації публічних бібліотек**», який складається з двох підрозділів, визначено вектори реформування мережі публічних бібліотек України в умовах утворення об'єднаних територіальних громад, охарактеризовано основні принципи й інструменти формування комфортного інформаційно-комунікаційного середовища.

На основі порівняльного аналізу мережі публічних бібліотек України з бібліотечними системами Іспанії, Франції, Німеччини, Словаччини, Угорщини та Великої Британії з'ясовано, що в Україні діє найбільша розгалужена мережа публічних бібліотек в Європі. Натомість Україна входить до п'ятірки країн з найменшою чисельністю користувачів на одну публічну бібліотеку і з найменшою кількістю відвідувань однієї бібліотеки. Для утримання наявної мережі публічних бібліотек Україна має незначні фінансові можливості серед країн Європи, оскільки посідає останнє місце щодо співвідношення обсягу валового внутрішнього продукту до кількості бібліотек. Тому питання реформування системи публічних бібліотек України є першочерговим завданням на шляху їх модернізації.

Реформування системи публічних бібліотек України — стратегічно важливий напрям державної регіональної політики в умовах децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад. Розглянуто три паралельно функціонуючі на території України моделі реформування мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах. За першою моделлю бібліотека функціонує відокремлено від інших інституцій громади. За другою — бібліотеки об'єднуються із освітянськими (шкільними) бібліотеками. Третя модель передбачає об'єднання бібліо-

тек з іншими соціокультурними установами громади (будинками культури тощо). Наведено приклади успішного функціонування кожної із цих моделей у різних регіонах і окремих об'єднаних територіальних громадах країни.

Зміна бібліотечного ландшафту під впливом соціально-економічних, технологічних і технічних факторів зумовить суттєву трансформацію бібліотечної мережі, призведе до її значного скорочення, кардинального перетворення центральних бібліотек муніципальних утворень, наприклад, на своєрідні «служби інформаційної допомоги», які організують бібліотечне й інформаційне обслуговування населення своєї території в таких формах, що не потребуватимуть утримання малопотужних сільських і міських філій.

Відповідно до реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади запропоновано для ефективного використання всього потенціалу публічних бібліотек пріоритетний вектор розвитку, зокрема функціонування бібліотеки як сучасного інформаційного і просвітницького центру (робочі місця з доступом до мережі Інтернет, наявність у фонді офіційних видань місцевої адміністрації; документів органів державної влади, а також загальнодержавного законодавства; документів, в яких міститься узагальнена або статистична інформація про стан усіх сфер життя об'єднаної територіальної громади); бібліотеки як соціокомунікаційного майданчика суспільства, або «багатофункціонального культурного комплексу», «соціокультурного міського центру», «інтелектуально-дозвілєвого бібліотечного центру» (проведення презентацій книг, диспутів, вікторин, конкурсів, лекторіїв різноманітної тематики, клубів за інтересами); мультимедійної мобільної бібліотеки, або медіатеки (просування ресурсів бібліотеки в мережі, позастаніонарне обслуговування, наявність фонду друкованих та електронних ресурсів, комп'ютерне обладнання з доступом до мережі Інтернет); бібліотеки як мультикультурного центру (поширення мультимедійних матеріалів та художніх творів культурно-історичної спрямованості, просвітницька робота з метою формування плюралістичного світогляду). У громадах з мінімальною кількістю бібліотек рекомендовано організувати роботу центральної бібліотеки об'єднаної територіальної громади як універсального інформаційно-комунікаційного центру та запровадження нестационарного бібліотечного обслуговування на засадах Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Виявлено, що станом на початок 2018 р. в Україні в 174 об'єднаних територіальних громадах функціонують 1 109 книгозбірень.

Модернізація публічних бібліотек України має базуватися на створенні комфортного інформаційного середовища. Підкреслено, що біб-

ліотечне середовище забезпечує соціальну комунікацію користувачів, бібліотечного колективу, яка реалізується через документні ресурси, матеріально-технічну базу книгозбірень, інтер'єр, прилеглу територію, цінності, знання, інтереси бібліотекарів і читачів. Запропоновано основні принципи побудови інформаційного простору публічної бібліотеки, серед яких — функціональність, зручність, зрозумілість.

Доведено, що в процесі створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України доцільним є використання принципів емоційного дизайну, які ґрунтуються на трьох рівнях когнітивного сприйняття: інтуїтивному (*visceral*), поведінковому (*behavioral*) і рефлексивному (*reflective*). Використовуючи інтуїтивні, поведінкові і рефлексивні принципи для оцінювання і переорієнтування фізичного простору, книгозбірні матимуть можливість залучати нових користувачів у межах їх спільноти. Застосування наведених принципів допоможе публічним бібліотекам України ефективно модернізувати фізичний простір.

Обґрунтовано, що важливим показником сучасної бібліотеки є гнучкість, можливість трансформації внутрішнього простору під окремі потреби для забезпечення обміну знаннями, взаємодії в різних формах, включно з іграми, культурними заходами тощо. Під час дослідження виявлено, що світовою тенденцією діяльності публічних бібліотек є комфортне обслуговування окремих груп користувачів: людей з хворобою Альцгеймера, людей похилого віку, дітей, підлітків, людей з фізичними обмеженнями; безробітних; біженців; іммігрантів; етнічних та культурних меншин; осіб з низьким рівнем освіти; сільського населення тощо. Зазначено, що підвищенню іміджу публічної бібліотеки сприяє облаштування в її приміщеннях кінозалів, творчих майстерень, лабораторій та ігрових кімнат. Обґрунтовано ефективність організації комфортного інформаційно-комунікаційного середовища бібліотеки за принципами «гібридної» бібліотеки, бібліотеки «без бар'єрів», «демо-бібліотеки» або місця соціальної взаємодії.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто мету дисертації, вирішено всі поставлені завдання, що дозволило дійти основних наукових висновків.

1. В умовах розгортання процесів демократизації та децентралізації українського суспільства, його чіткої спрямованості до європейських цінностей особливої актуальності набуває визначення векторів модернізації публічних бібліотек в інформаційному суспільстві з метою посилення їх ролі у формуванні національного інформаційного простору,

інтеграції в усі сфери життя людини і суспільства, функціонування як провідної ланки соціально-культурного середовища об'єднаних територіальних громад. Діяльність бібліотеки об'єднаної територіальної громади спрямована на забезпечення рівного доступу до інформації та знань як на традиційних носіях, так і в електронній формі, за умов розвитку процесів інформатизації та відкритості, яка здатна якісно задовольняти технологічні, соціальні та освітні потреби населення громади.

2. Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження є наукові розробки, викладені у фундаментальних працях вітчизняних і зарубіжних учених з теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства: О. В. Воскобойнікової-Гузевої, В. М. Горового, Т. Ю. Гранчак, І. О. Давидової, В. О. Ільганаєвої, Н. М. Кушнарєнко, О. М. Кобелєва, М. М. Кузнецової, О. Ю. Мар'їної, В. С. Пашкової, М. С. Слободяника, А. А. Соляник, А. В. Соколова, Г. В. Шемаєвої та ін., в яких досліджено бібліотеку як провідну соціокомунікативну установу суспільства. Загальні положення модернізації бібліотечно-інформаційних установ викладено в монографічному дослідженні та публікаціях О. В. Воскобойнікової-Гузевої. Водночас, у сучасному бібліотекознавстві не виявлено фундаментальних праць, в яких комплексно вивчено проблеми техніко-технологічних, організаційних та управлінських трансформацій публічної бібліотеки як базової складової соціокомунікаційного простору держави.

3. На основі використання пізнавальних можливостей соціокомунікативного, соціокультурного, модернізаційного, системного підходів, а також комплексу загальнонаукових методів різноаспектно досліджено динаміку техніко-технологічних трансформацій; визначено рівень комп'ютеризації, інтернетизації та медіатизації публічних бібліотек; окреслено коло організаційних трансформацій та передумов їх виникнення; обґрунтовано необхідність застосування програмно-проектного підходу до управління, що дозволило визначити можливі напрями трансформацій у публічних бібліотеках України.

4. Динаміка техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України з 2007 по 2017 рр. засвідчила тенденцію скорочення кількості публічних книгозбірень, яка наразі спостерігається у світовому масштабі та зумовлена зовнішніми та внутрішніми соціально-економічними, соціально-політичними й соціокультурними факторами. Під впливом процесу інформатизації змінюються функції, завдання та роль публічних бібліотек у суспільстві, а модернізаційні процеси за таких умов супроводжуються реструктуризацією. Тобто скорочення кільк-

кості публічних бібліотек України є, по-перше, загальносвітовою тенденцією, по-друге, спричинене соціально-політичними подіями 2014 р., по-третє, процесами децентралізації та створенням об'єднаних територіальних громад, у зв'язку з чим відбувається оптимізація кількості публічних бібліотек у сільській місцевості. Натомість, спостерігається підвищення якісних показників функціонування книгозбірень, таких як комп'ютеризація, інтернетизація та медіатизація. Серед них збільшення кількості комп'ютеризованих бібліотек (на 64%) та підключень до мережі Інтернет (на 81,6%). Виявлено зростання показників відвідуваності сайтів бібліотек, бібліотечних блогів, посилення активності в соціальних медіа тощо. Зазначено, що для ефективного функціонування в умовах інформаційного суспільства, забезпечення інтеграції ресурсів публічних бібліотек України до цифрового медіасвіту необхідні розробка програми комплексного запровадження цифрових технологій, сучасних форм управління, стабільне фінансування.

5. Організаційні трансформації пов'язані зі змінами в українському суспільстві, створенням нових територіальних громад, потреби яких задовольняють публічні бібліотеки. Напрями організаційних перетворень у цих умовах: створення нових відділів, реорганізація ЦБС та посилення зв'язків з територіальними громадами. На основі аналізу структури публічних бібліотек України, виокремлено основні передумови подальших організаційних трансформацій, серед яких: впровадження матричних структур; застосування програмно-проектного підходу; створення мережеских ресурсів та цифрових технологій; розвиток інформаційного сервісу; маркетингових і рекламних технологій популяризації бібліотечної діяльності; використання можливостей реінжинірингу; розширення номенклатури посад обласних бібліотек (куратор змісту, контент-менеджер, маркетолог, соціолог); удосконалення методичної діяльності на основі проведення віртуальних консультацій та інтернет-конференцій.

6. В умовах інтенсивного розвитку цифрових технологій відбувається активне розгортання інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек України, які впроваджують інноваційні технології, створюють веб-сайти, блоги, розміщують інформацію в соціальних мережах. Доведено, що новим етапом розвитку публічних бібліотек є використання мобільних технологій, адже є всі підстави вважати, що майбутнє комп'ютерних технологій — за сферою мобільних пристроїв. Основними перевагами запровадження мобільних додатків для публічних бібліотек є: можливість залучення нових користувачів; розширення асортименту продуктів та послуг; популяризація фондів; опе-

ративне інформування; урізноманітнення часу перебування користувачів у бібліотеці; досягнення нового рівня технологізації бібліотечної діяльності; вивільнення співробітників від рутинної роботи. Виокремлено напрями розгортання інформаційного сервісу публічних бібліотек у комунікативному просторі, зокрема: диверсифікація асортиментної політики завдяки використанню мережевих технологій; надання послуг з використанням хмарних технологій; забезпечення доступу до електронного урядування; використання мобільних технологій (QR-кодів, електронних терміналів); урізноманітнення напрямів соціокультурної діяльності (створення коворкінг-зон; використання краудсорсингу та краудфандингу; відкриття мейкерспейсів); запровадження технологій дистанційного інклюзивного бібліотечного обслуговування.

7. У сучасних економічних умовах найперспективнішим інструментом соціально-економічної модернізації управління публічною бібліотекою є програмно-проектна діяльність, розвиток якої потребує: регулювання на державному і регіональному рівнях; ухвалення цільових програм розвитку; створення системи гарантованого бюджетного фінансування проектів і реформування механізмів отримання та використання надходжень з інших джерел фінансування; формування сприятливих умов для соціального партнерства з метою залучення ресурсів для реалізації проектів; розроблення та впровадження інноваційних форм промоції читання; організація національних та локальних кампаній з залученням усіх верств населення. Реалізація цих напрямів сприятиме соціально-економічній ефективності діяльності публічних бібліотек.

8. На основі порівняльного аналізу бібліотечних систем країн Європи з мережею публічних бібліотек України за якісними і кількісними показниками їх функціонування, виявлено певні відмінності, зокрема: в Україні діє найчисельніша мережа публічних бібліотек; кількість мешканців на одну публічну бібліотеку в Україні є однією з найнижчих серед країн Європи; Україна посідає третє місце за найменшою кількістю відвідувань однієї бібліотеки. Наразі публічні бібліотеки України перебувають у стані біфуркації, що пов'язано із децентралізацією та створенням об'єднаних територіальних громад. Подальша стабілізація системи публічних бібліотек має ґрунтуватися на впровадженні моделей функціонування бібліотеки як сучасного інформаційного і просвітницького центру (надання правової інформації, функціонування як центру громадських ініціатив); соціокомунікаційного майданчика суспільства (соціально-культурного центру громади); мультимедійної мобільної бібліотеки (позастаціонарне обслуговування користувачів, доступ до електронних ресурсів мережі Інтернет); бібліотеки як мульт-

тикультурного центру комунікації і толерантності (формування толерантного ставлення та інтересу до культури народів країни). Результатом реформування мережі публічних бібліотек має бути не ребрендинг бібліотеки (зміни назви, логотипу, візуального оформлення), а створення нового образу.

9. Формування комфортного інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України є важливим кроком модернізації публічних бібліотек. Використовуючи інтуїтивні, поведінкові й рефлексаторні принципи для оцінювання і переорієнтування фізичного простору, публічні бібліотеки матимуть можливість виявити незадоволені потреби споживачів інформації в межах своєї спільноти, а також підходити до задоволення цих потреб.

Сформульовано принципи емоційного дизайну й обґрунтовано інструменти формування комфортного інформаційного середовища. Інструментами створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища в публічних бібліотеках України є: зонування простору (практичне, просторове, художньо-декоративне); корегування візуальних характеристик простору за допомогою кольору та світлодизайну (збільшення або зменшення простору, підкреслення смислового центру, поділ приміщення на функціональні зони, створення динаміки та відповідної атмосфери); запровадження тактильних покажчиків для обслуговування людей з вадами зору (тактильна плитка, смуги, стрічки та маркери); застосування інформаційних технологій (інтерактивні дошки, термінали електронної реєстрації, проектори).

Проведене дослідження не вирішує повністю порушеної проблеми. Подальшого вивчення потребують засоби посилення комунікативних зв'язків публічних бібліотек з населенням та органами місцевої влади, визначення особливостей і технологій інтегрування публічних бібліотек до мережевого простору, способи підвищення якості та доступності інформаційних послуг для громадян, вивчення зарубіжного досвіду адвокації, питання розробки науково-методичних засад упровадження динамічних структур управління публічними бібліотеками для досягнення їх сталого функціонування в інформаційно-комунікаційному просторі держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Бережна К. С. Організаційні трансформації публічних бібліотек України / К. С. Бережна // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2016. — Вип. 49. — С. 68–76.

2. Бережна К. С. Динаміка техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України / К. С. Бережна // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2016. — Вип. 50. — С. 101–111.

3. Бережна К. С. Інформаційний сервіс публічних бібліотек України: напрями розгортання в комунікаційному просторі / К. С. Бережна // Вісн. Книжк. палати. — Київ, 2016. — №11. — С. 9–12.

4. Бережна К. С. Формування комфортного інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України / К. С. Бережна // Молодий вчений. — 2017. — №9. — С. 142–146.

Статті в зарубіжних наукових виданнях

5. Бережная К. С. Использование облачных технологий в публичных библиотеках Украины / К. С. Бережная // Науч. и техн. б-ки. — 2017. — №11. — С. 30–37.

Тези й матеріали наукових конференцій

6. Бережна К. С. Web-сайт як джерело доступу користувачів до інформаційних ресурсів бібліотеки / К. С. Бережна // Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука : зб. наук. пр. — Харків : ХДУХТ, 2016. — С. 19–21.

7. Бережна К. С. Застосування принципів емоційного дизайну до інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек / К. С. Бережна // Бібліотека і книга в цифровому медіасвіті : матеріали III Всеукр. студ. наук.-практ. конф. 29 верес. 2017 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; Укр. бібл. асоц. ; уклад.: О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. Є. Сошинська ; орг. ком.: Г. В. Горбенко [та ін.]. — Київ, 2017. — С. 22.

8. Бережна К. С. Матеріально-технічне забезпечення інформатизації публічних бібліотек України / К. С. Бережна // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матер. всеукр. наук.-теорет. конф., (21–22 квітня 2016 р.). — Харків : ХДАК, 2016. — С. 301–302.

9. Бережна К. С. Обслуговування людей з обмеженими можливостями (досвід публічних бібліотек України та США) / К. С. Бережна // Публічна бібліотека — соціокультурний центр регіону: технології, розваги, дизайн: (20 травня 2016 року) : матер. наук.-практ. — Режим доступу : http://belinskogo.kh.ua/Berezna_Services_for_people_with_disabilities.html.

10. Бережна К. С. Оптимізація мережі публічних бібліотек України в умовах інформаційного суспільства / К. С. Бережна // Бібліотека і книга в цифровому медіасвіті : матеріали II Всеукр. студ. наук.-практ. конф., 23 верес. 2016 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; Укр. бібл. асоц. ; уклад.: О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. Є. Сошинська ; орг. ком.: Г. В. Горбенко [та ін.]. — Київ, 2016. — С. 10–12.

11. Бережна К. С. Організаційна структура публічних бібліотек України в умовах інформатизації / К. С. Бережна // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10 лют. 2016 р.). — Рівне : РДГУ, 2016. — С. 9–11.

12. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України у сільській місцевості як точки доступу до інформації / К. С. Бережна // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матер. міжнар. наук. конф. (24–25 листопада 2016р.). — Харків: ХДАК, 2016. — С. 142–143.

13. Бережна К. С. Реформування системи публічних бібліотек України в умовах децентралізації / К. С. Бережна // Культурологія та соціальні комунікації : інноваційні стратегії розвитку — Харків : ХДАК, 2017. — С. 172–173.

14. Бережна К. С. Роль публічних бібліотек України у поширенні електронного урядування / К. С. Бережна // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : матер. всеукр. наук.-теорет. конф., (20–21 квітня 2017 р.). — Харків : ХДАК, 2017. — С. 245–247.

15. Бережна К. С. Коворкінг як напрям соціокультурної діяльності публічних бібліотек України / К. С. Бережна // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : матер. всеукр. наук.-теорет. конф., (26–27 квітня 2018 р.). — Харків : ХДАК, 2018. — С. 248–249.

АНОТАЦІЯ

Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. — Харківська державна академія культури. — Харків, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню векторів модернізації публічних бібліотек в умовах інформаційного суспільства. Вивчено рівень наукової розробленості проблеми дослідження модернізації публічних бібліотек; сформульовано теоретичну і методологічну базу; висвітлено динаміку техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України; проаналізовано організаційні зміни в діяльності публічних бібліотек України; визначено напрями розгортання інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек України; обґрунтовано шляхи соціально-економічної модернізації управління діяльністю публічних бібліотек України; визначено вектори реформування системи публічних бібліотек України в умовах децентралізації; виявлено ефек-

тивні інструменти та принципи створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України.

Ключові слова: соціальні комунікації, публічна бібліотека, модернізація бібліотек, бібліотечні інновації, організаційна структура бібліотек, інформаційні технології.

АННОТАЦИЯ

Бережная К. С. Публичные библиотеки Украины: векторы модернизации в информационном обществе. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 — книговедение, библиотековедение, библиографоведение. — Харьковская государственная академия культуры. — Харьков, 2018.

Диссертация посвящена исследованию векторов модернизации публичных библиотек в условиях информационного общества. Изучен уровень научной разработанности проблемы модернизации публичных библиотек; сформулирована теоретическая и методологическая база; исследована динамика технико-технологических трансформаций публичных библиотек Украины; проанализированы организационные изменения в деятельности публичных библиотек Украины; определены направления развертывания информационно-коммуникационного сервиса публичных библиотек Украины; обоснованы пути социально-экономической модернизации управления деятельностью публичных библиотек Украины; определены векторы реформирования системы публичных библиотек Украины в условиях децентрализации; выявлены эффективные инструменты и принципы создания комфортной информационно-коммуникационной среды публичных библиотек Украины.

Ключевые слова: социальные коммуникации, публичная библиотека, модернизация библиотек, библиотечные инновации, организационная структура библиотек, информационные технологии.

ANNOTATION

Berezhna K. S. Public libraries of Ukraine: modernization vectors in information society. — Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Social Communications Sciences in specialty 27.00.03 — bibliology, library studies, bibliographology. — Kharkiv State Academy of Culture. — Kharkiv, 2018.

The thesis is dedicated to the study of modernization vectors of public libraries under conditions of information society. The level of scientific in-

investigation of the issue of researching library innovations as a foundation for the public libraries modernization process was investigated; theoretical and methodological foundation for the thesis was formulated; dynamics of technical and technological transformations of Ukrainian public libraries were studied; organizational changes in activity of Ukrainian public libraries were analyzed; directions of deployment of infocommunicational services in Ukrainian public libraries were defined; ways of socioeconomical modernization of Ukrainian public libraries' activity management were justified; vectors of reforming the Ukrainian public libraries system in terms of decentralization were defined; effective tools and principles for creating comfortable infocommunicative environment in Ukrainian public libraries were discovered.

The thesis is the first research in which conceptual foundations of modernizing public libraries in Ukraine were developed, dynamics of their development from 2007 to 2017 were defined and directions of transformation under conditions of democratization and decentralization of Ukrainian society were substantiated.

Scientific novelty also lies in that for the first time: combined analysis of dynamics of technical, technological and organizational changes in activity of Ukrainian public libraries was performed, these dynamics displaying themselves as a tendency of decreasing number of public libraries, while the quality of service, amount of computers, number of connections and Wi-Fi access spots increases; necessity for modernizing material and technical basis and infotechnological infrastructure of public libraries to integrate Ukraine into worldwide information space was substantiated; transformation directions of public library organization structure were outlined as such: organizational changes are caused by development and implementation of new, more flexible types of organizational structures; by formation and usage of electronic information resources, implementation of infocommunicational technologies; by marketing; by developing information services; by appearance of new positions in staff list; and by innovational directions of methodological work.

Improvements were made to: the conception of main development directions of infocommunicational services in Ukrainian public libraries, which are: diversification of assortment politics through the usage of network technologies (greater assortment of products and services provided through a web-site, cloud computing services, improved electronic management access service); increased variety of sociocultural activity directions (creation of co-working zones, usage of crowdsourcing); improvement of inclusive library service (using distance library service information technologies to

serve people with disabilities); the substantiation of emotional design principles like functionality, clarity, comfort and ease, as well as physical perception of infocommunicational environment of public libraries.

Further developments were made in: methodology of using effective tools for creating comfortable infocommunicational library environment, like functional zoning of space, coloring and lighting to correct visual features of space, tactile indicators for people with visual impairments, usage of informational technologies (interactive boards, screens etc.) as compositional elements of space; proposing Ukrainian public library network reformation vectors under conditions of decentralization, namely: selecting certain specialization for a library to satisfy the needs of a specific group, reforming UTC libraries into multifunctional institutions that will satisfy various needs of a community, including ones that are not completely related to librarianship.

Materials, conclusions and recommendations of this thesis form a theoretical foundation for effective modernization of Ukrainian public libraries that will be directed to overcome digital and technological inequality, as well as improve informational literacy and culture of the population. Organization structure reformation directions that were proposed by the author can systematically and constantly support innovational activity within the collective and create the organizational transformations general management system.

Keywords: social communications, public library, modernizing libraries, library innovations, organizational structure of libraries, information technologies.

Підписано до друку _____.____.2018 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. №

ХДАК, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4